

Verveling tijdens militaire dienst...

April 1940. De oorlog is nog net niet uitgebroken. John Selman (1910-1978) is in militaire dienst in Doorn. Als chef van een telefooncentrale heeft hij niet veel te doen...

John Selman weet zich bij de telefooncentrale met zijn tijd geen raad. Maar het mooie voor een schaker is dat hij niet veel middelen nodig heeft om de tijd te doden. Bord en stukken zijn voldoende. Is er geen tegenstander? Ook geen probleem, althans niet voor John Selman. Bij het componeren van een eindspelstudie heb je immers niemand nodig... John Selman zit tijdens de uren dat hij zich verveelt wat met de stukken te schuiven. Op een gegeven moment heeft hij de beide koningen, een wit paard en een zwarte looper zo op het bord neergezet dat het mat is. We zien die matstelling in **DIAGRAM 1**.

Een prachtige matstelling. Dit doet een schaker watertanden. Maar... John Selman is componist van eindspelstudies en vraagt zich nu af: hoe kan ik nu een stelling componeren die na een aantal zetten tot deze matstelling leidt? Hoe krijg ik de zwarte stukken zo gek, dat zij deze ongunstige positie willen innemen? Selman gaat terugrekenen.

Hij heeft dus een eindstelling, maar gaat nu een stelling bedenken die 4 of 5 zetten vóór de matstelling op het bord gestaan kan hebben. Het is urenlang puzzelen. Hoe zijn de stukken op hun plek terechtgekomen? Waar komt het paard vandaan? Waar komt de looper vandaan? Welke stukken kunnen er nog meer in het spel betrokken zijn geweest? Selman, briljant componist van dit soort eindspelstudies, kijkt terug naar wat aan dat

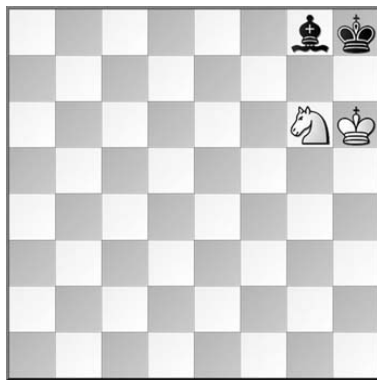

DIAGRAM 1

mooie mat voorafgegaan kan zijn. Hij puzzelt, redeneert, probeert. Uiteindelijk weet hij na een paar uur de stukken zodanig op het bord te krijgen, dat er een eindspelstudie is zoals we zien in **DIAGRAM 2**, waarbij de opdracht luidt: 'wit begint en wint'. Een prachtige compositie. Wat zien we hier? In deze opstelling staan de zwarte stukken elkaar lelijk in de weg. De zwarte koning staat niet lekker; door zijn positie zorgt hij ervoor dat de zwarte toren de achtste rij niet kan bereiken. De looper op g2 staat ook ongelukkig en is er de oorzaak van, dat zwart na 1.f7 niet door middel van ...Tg1+ en ...Tg8 de promotie van de pion kan voorkomen. Het voert hier te ver om al-

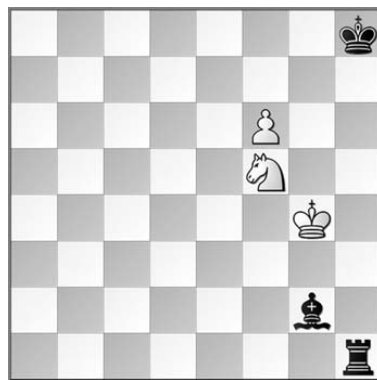

DIAGRAM 2

les te beschrijven. We slaan om die reden uren denkwerk van John Selman over en gaan meteen naar de oplossing en die is:

1.f7 Lh3+ 2.Kg5! Tg1+ 3.Kh6
na 3.Kf6? Tg8 4.Pe7 (4.Ph4 Kh7!)
4...Ta8 (4...Tf8 5.Pg6+ Kh7 6.Pxf8+
Kh6 7.Pg6 en wint) 5.Pg6+ Kh7 remi-
se

3...Tg8
op 3...Tg6+ 4.Kxg6 Lxf5+ 5.Kf6! en
wint (niet 5.Kxf5?? Kg7!)

4.Pe7
4.Ph4? wordt weerlegd door 4...Lf5!
5.Pxf5 Tf8 (of 5...Tg6+ 6.Kh5 (Kxg6 is
pat) 6...Tf6

4...Le6 5.fxg8D+ Lxg8 6.Pg6 mat
(1-0) en nu wordt dan ten slotte de
gezochte eindstelling bereikt.

Selman stuurt zijn bedenkfel naar P. Farago, de eindspelredacteur van de *Revista Română de Sah*. Hij draagt zijn compositie op aan de grote componist van eindspelstudies Henri Rinck, wiens oeuvre hij bewondert. Hij hoopt op een reactie van Farago en hoopt op publicatie. Hij is immers best gevoelig (ach, wie niet?) voor le *bonheur de se savoir imprimé*, ofwel: hij vindt het eervol en mooi om zijn werk afgedrukt te zien.

Echter... de Tweede Wereldoorlog breekt uit. Of zijn compositie Farago ooit bereikt heeft, weet hij niet.

John Selman heeft door de oorlogssituatie wel iets anders aan zijn hoofd dan een hoekmatje met een paard. Selman plaatst deze eindspelstudie overigens wel in zijn eigen eindspelrubriek in het blad *De Schaakwereld*.

Dit is aflevering 11 in onze serie over de broers Jan en John Selman. Dit artikel is (sterk ingekort) gebaseerd op EBUR, orgaan van de Alexander Rueb Vereniging voor schaakeindspelstudie ARVES, 4e jaargang nummer 4, december 1992. Speciale dank aan eindspel-specialist Jan van Reek uit Margraten, die in 1992 het manuscript uit het archief van John Selman publiceerde in het orgaan van ARVES.

Inzendingen en reacties: Frank Clevers,
e-mail f.clevers@mg1.nl

‘Dat hat der Korolkov geweint!’

Vorige week lieten we de prachtige eindspelstudie zien die John Selman in april 1940 componeerde. Die kreeg nog een vervolg...

Het slot van die studie was een bijzondere matstelling. Zwart had nog een looper op g8 en de koning op h8, wit het paard op g6 en de koning op h6. We plaatsen vorige week het diagram reeds en zullen dat nu niet meer herhalen. Maar u kunt het zich wellicht herinneren of anders aan de hand van de stand van de stukken voor de geest halen. U ziet het voor zich? Prima, dan ziet u... dat het mat is. Dat bijzondere mat was de apotheose van een eindspelstudie, in 1940 gecomponeerd door John Selman. Hij ploeterde na de oorlog verder aan een eindspelstudie met hetzelfde thema. De slotstelling was bijna hetzelfde. Deze was nu: wit: Kh6, Pg6. Zwart: Kh8, Lg8 en een pion op g3. Het verschil, alleen die pion. Maar wat was dan de ingestelling van de eindspelstudie? Die zien we in **DIAGRAM 1**. John Selman, 1949. Wit begint en wint. *Het is binnen de ruimte van deze rubriek onmogelijk om alle varianten te*

beschrijven. We beperken ons tot de hoofdlijn van de oplossing.
1.Pf5! (1.f7? Kg7 2.Pf5+ Kxf7)
1...Te1+ 2.Kd2 Txa1 3.f7 Ta2+ 4.Ke1!
Op bv. 4.Ke3? volgt 4...Ta3+ 5.Kd4 Td3+ en ...Td8 of ...Lxf5+
Of: 4.Kc3 Tc2+ 5.Kb4 Tb2+ 6.Ka3 Ta2+ en wit komt niet verder.
4...Ta1+ 5.Kf2 g3+! 6.Ke3!
6.Kxg3? Tg1+ 7.Kh4 Tg8
6...Ta3+ 7.Kf4 Ta4+ 8.Kg5 Tg4+!
9.Kh6!
9.Kxg4? Lxf5+ 10.Kxg3 Kg7

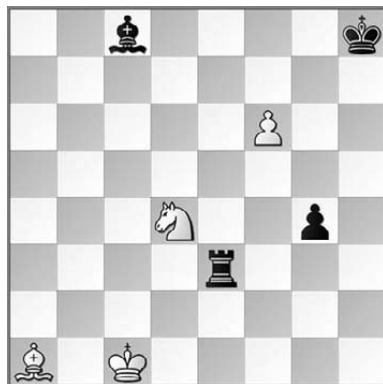

Diagram 1

9...Tg8 10.Pe7! Le6! 11.fxg8D+ Lxg8 12.Pg6 mat (1-0)
Hiermee won Selman de eerste prijs van het eindspeltoernooi 1949 van het *Tijdschrift van de KNSB*. Maar nu... opgelet: in 1951 publiceerde de Russische eindspelcomponist Korolkov een studie in het Georgische blad *Lelo*, waarmee hij een eerste prijs won. Vladimir Korolkov, 1951. Wit speelt en wint.
ZIE DIAGRAM 2
1.f7 Ta6+ 2.La3 Txa3+ 3.Kb2 Ta2+ 4.Kc1 Ta1+ 5.Kd2 Ta2+ 6.Ke3 Ta3+ 7.Kf4 Ta4+ 8.Kg5 Tg4+ 9.Kh6 Tg8 10.Pe7 Le6 11.fxg8D+ Lxg8 12.Pg6 mat (1-0).
(ook nu hebben we ons beperkt tot de

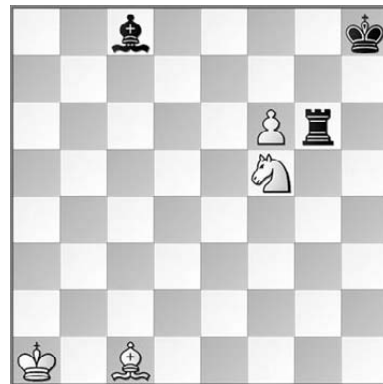

Diagram 2

hoofdplossing zonder de varianten, aangezien dit binnen de ruimte van deze rubriek onmogelijk is)
En jawel, hetzelfde idee als de eindspelstudie van Selman. De slotstelling van de eindspelstudie van Korolkov in 1951 is zelfs geheel identiek aan die van Selman in 1940: Wit: Kh6, Pg6. Zwart: Kh8, Lg8. Is dit plagiaat of toeval? Waarschijnlijk het laatste, want de kans dat Korolkov de studie van Selman in een van de bladen waarin die gepubliceerd was, gezien had, was wel erg klein. De Sovjet-Unie was immers nog erg geïsoleerd. Meerdere kenners hebben over ‘het geval Selman-Korolkov’ gepubliceerd, zoals eindspelspecialist Jan van Reek uit Margraten, Lex Jongmsma in zijn rubriek in *De Telegraaf*, Harrie Grondijs in 2007 in het Engelse tijdschrift *Chess* en Tim Krabbé in 2001 in zijn schaakrubriek in *AD-Magazine*. Jongmsma schrijft dat Selman in 1956 de grote Russische eindspelcomponist Kazantsev ontmoette en dat Selman hem vroeg hoe Korolkov had gereageerd toen hij ontdekte dat zijn kunstwerk een voorganger had. Het antwoord was: ‘*Dat hat der Korolkov geweint!*’ Krabbé schrijft dat hij een ontroerend ongepubliceerd manuscript

van Selman uit 1961 in zijn bezit heeft waarin Selman, mild maar verdrietig, uitlegt dat zijn studie de beste is. Terecht, vindt Krabbé, die de sleutelzet van Selman veel beter vindt. Krabbé beschrijft wat hij noemt ‘het verdriet van Selman’: ‘De studie van Korolkov werd vaak gepubliceerd, ook door Korolkov zelf, zónder vermelding van Selmans studie - en als die toch genoemd werd, dan soms als een inferieure voorloper. En dat terwijl dat hele ding van Korolkov geen staansrecht meer had! Die van Selman was stukken beter.’

Dit is aflevering 12 (slot) in onze serie over de broers Jan en John Selman. Inzendingen en reacties: Frank Clevers, e-mail f.clevers@mgl.nl

De verboden foto

Twee bijzondere, intrigerende foto's vandaag in deze rubriek. Foto's waar een heel verhaal achter schuil gaat.

Dat verhaal begint bij Marcel Duchamp (1887-1968), een groot kunstenaar en sterk schaker. Duchamp bedacht in 1963 een bijzonder kunstproject. Hij liet zich in het *Pasadena Museum of Art* (VS) achter het schaakbord vereeuwiggen tegenover Eve Babitz, 19 lentjes jong en... naakt. De foto werd gemaakt door de fotograaf Julian Wasser.

We maken een sprong naar 2011, het Euwetoernooi in Amsterdam. Bij het slot is er een uitgebreid programma, met onder meer *Naked Chess*. Op het podium: vrouwen-grootmeester Jennifer Shahade, die een simultaan speelt tegen drie naakte tekenmodellen (twee vrouwen en een man). De belichting zorgt voor dramatische schaduwen op de achterwand, terwijl Shahade zelf in een artistiek kleurig mantelpakje van bord naar bord loopt. De performance is geïnspireerd op het idee uit 1963 van Duchamp. De locatie in Amsterdam is heel speciaal: de sociëteit De Kring, een besloten club van kunstenaars en wetenschappers die vanwege haar bekende leden uit het Amsterdamse cul-

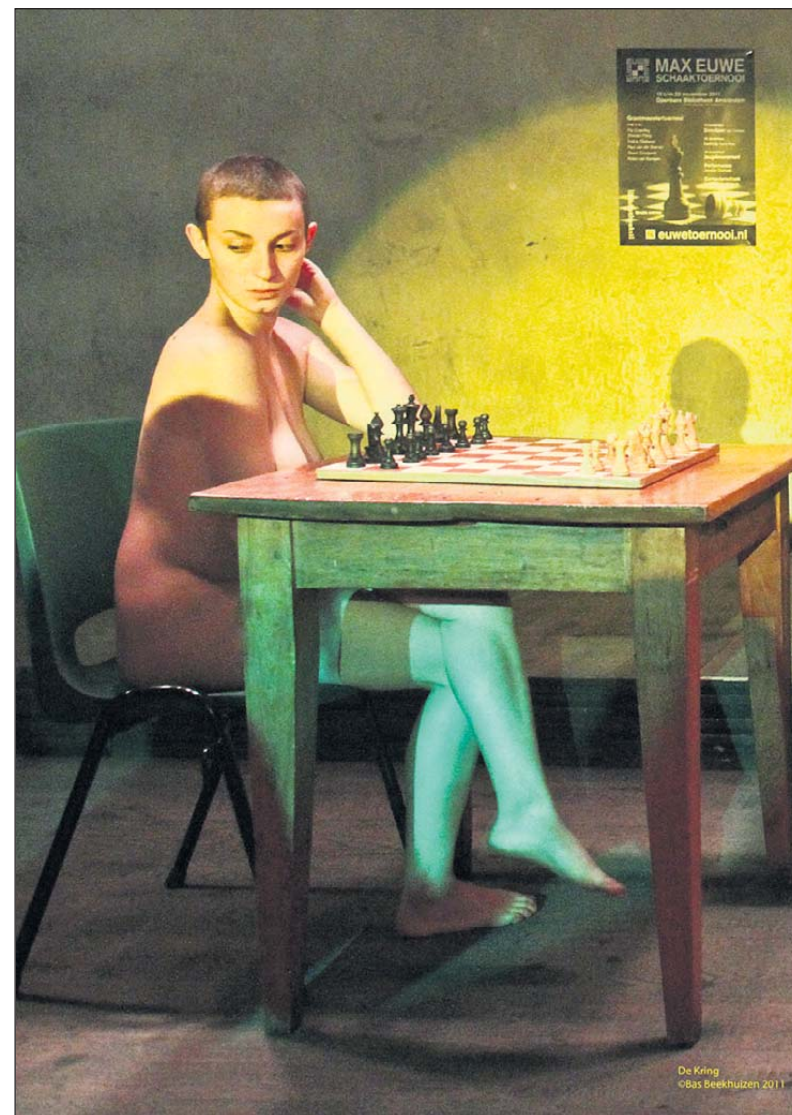
turele nachtleven even beroemd als berucht is geworden (o.a. door Jan Hein Donner en Harry Mulisch). Van de opvoering van Jennifer Shahade werden foto's gemaakt door Bas Beekhuizen. Hij deed dat in opdracht van het blad *Schaakmagazine*, het tijdschrift van de KNSB, de Koninklijke Nederlandse Schaak Bond. De hoofdredacteur van *Schaakmagazine* wilde deze op de cover plaatsen. In zijn ogen was de foto van een van de naaktmodellen

discreet en onschuldig, een levend schilderij. De directeur van de KNSB hield publicatie tegen. Ook het voorstel om een overzichtsfoto te plaatsen kreeg geen goedkeuring. De jeugdige lezertjes zouden er rode oortjes van kunnen krijgen.

Vrouwengrootmeester Jennifer Shahade speelt simultaan. foto's Bas Beekhuizen

Deze foto werd aangeboden aan 'Schaakmagazine' en geweigerd.

Geert Baan uit Herten: comeback na 40 jaar

Geert Baan uit Herten deed na ongeveer veertig jaar weer eens mee aan een echt toernooi. Een geslaagde comeback.

In zijn jeugd maakte Baan kennis met het schaakspel. Op de middelbare school, de Rijks HBS in Roermond, leerde hij het van de wiskundeleraar, de heer Amkreutz. Hij was een groot liefhebber in die tijd, deed mee aan scholenwedstrijden, werd lid van de Roermondse vereniging 't Pionneke die in de sporthal aan de Koninginnelaan schaakte, zijn spelniveau ging met sprongen omhoog enzovoorts... Totdat er een moment kwam dat hij andere bezigheden kreeg. Zo gaat het vaak bij jeugdspelers. Het is wel eens een frustratie van schaakinstructeurs van verenigingen. 'We leren ze schaken en dan stoppen ze. Waar doe je het voor?' Het is echter nooit voor niks. Je geeft de jongelui veel mee: het vermogen tot discipline, concentratie, strategisch inzicht, respect voor de tegenstander, vooruitkijken, met verlies omgaan, ze doen veel contacten op, enzovoorts. En op latere leeftijd pakken ze het schaakspel wel weer op. Zo ook Geert Baan. Vanaf zijn negentiende schaakte hij niet of nauwelijks meer. Nu is hij bijna zestig en

vond het een leuk idee van een oud-collega, woonachtig in Beverwijk, om eens mee te doen aan het Tata Steel Chess Tournament in het vlakbij Beverwijk gelegen Wijk aan Zee. De comeback van Geert Baan in het echte wedstrijdschaak. Hij deed mee aan de zogenaamde dagvierkampen voor hobbyschakers. De spelers worden dan altijd naar speelsterkte ingedeeld in groepjes van vier. Ze spelen éénmaal tegen elkaar. Drie partijen in totaal dus, elke dag eentje. Geert Baan won al zijn drie partijen en

Diagram 1

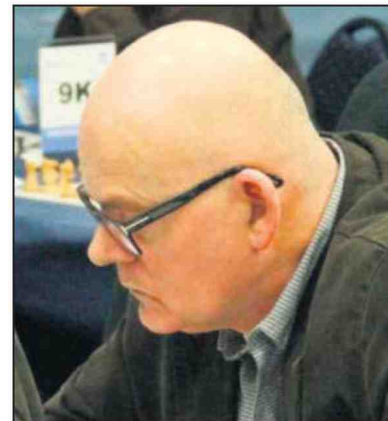
behaalde een TPR van 1615. We laten hier een van zijn winstpartijen zien. Geert Baan speelt met zwart.

ZIE DIAGRAM 1, de stelling na 25.c4

Geert Baan (met zwart) speelt nu 25...Da5! en krijgt voordeel. Er volgt: 26.Tc1 bxc4 27.Lxc4 Lxe4 28.Lxe5 Dxe5 29.Te1 Df5 30.De3 Td4 31.Lf1 Ld5 32.Lg2 Td3 33.Dxa7 Lxg2 34.Kxg2 Df3+ 35.Kg1 Txa3 36.Dd4 Td3 37.De5 Td2 38.Dc5 Td1 39.De5 Txe1+ 40.Dxe1 c5 41.Dc1 Dd5 42.Db2 c4 43.Db8+ Kh7 44.Df4 f6 45.h4 c3 46.g4 Dd1+ 47.Kh2 c2 48.De4+ Kg8 49.Dxe6+

Diagram 2

Kf8 50.Dc8+ Ke7 51.Db7+ Kf8 52.Dc8+ Kf7 53.Db7+ Ke6 54.De4+ Kd6 55.Df4+ Kd5 56.Df5+ Kc4 57.De6+ Kc3 58.Dc6+ Kb2 59.Db5+ Kc3 60.Dc5+ Kd3 61.De3+ Kc4 62.De6+ Dd5 63.De2+ Dd3 64.De6+ Kc3 65.De1+ Kb2

ZIE DIAGRAM 2

We maken een flinke sprong in de partij. De pluspion van zwart staat op het punt om te promoveren. De witte dame heeft een hele tijd om de koning heen gedraaid met schaakjes, maar nu rest wit niet veel meer. Hij kan nog een paar keer schaak geven, maar moet dan capituleren.

66.Db4+ Db3 67.Dd4+ Kb1 (0-1)

Overigens... Geert Baan maakte rond de 30e zet een blunder. Op het moment dat hij de zet had gedaan, realiseerde hij zich dat meteen. Maar... wat doe je dan? Niets laten merken!! Wie na het begaan van een blunder geërgerd naar zijn hoofd grijpt of hoofdschuddend achter het bord zit, verradt zich meteen. Dan weet de opponent meteen dat er iets mis is. Dus... net doen of er niets aan de hand is. Die tactiek lukte. Zijn tegenstander merkte niets.... Hij zag de blunder niet en profiteerde er niet van. Geert Baan is dan wel zijn haren verloren, niet zijn streken.

Reacties en inzendingen: Frank Clevers,
e-mail f.clevers@mgl.nl